

Vulić, Sanja

(Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatski studija, Zagreb, Hrvatska)

GOTOVO ZABORAVLJENI HRVATSKI PISAC IZ MAĐARSKE

Abstract:

After the famous Franciscan literary circle of Buda, which was active in the late 17th and 18th centuries, non-Franciscan authors were active in the pre-Croatian reform period of the 19th century, continuing the enlightening activities of the previous century. One of these authors was Stipan Lukić, a native of Buda who worked as a notary in Pest for the Hungarian Royal Chamber. In 1823, Lukić published an educational religious work for children, *Xivot Gospodina Boga i Spasitelja nashega Isukersta. S' boxanstvenom Prilikom Njegovom.* (= The Life of our Lord God and Saviour Jesus Christ. With the Divine Image). Some of the features of Lukić's language were found in Croatian writers from the 16th century to the mid-20th century, others have survived until today and are part of the contemporary Croatian language. The analysis presents specific examples.

Keywords: Stipan Lukić, Pest, Croatian literary language

Uvod

Više je puta zapaženo kako su Hrvati premali narod za bogatu kulturnu baštinu koju imaju. Zbog toga veliki dio hrvatske kulturne baštine ostaje poluzaboravljen ili potpuno zaboravljen, izložen otimanju drugih naroda, u kulturnoj povijesti znatno siromašnijih. Toj zaboravljenoj i poluzaboravljenoj hrvatskoj kulturnoj baštini pripadaju i pisci književnih djela te autori stručnih i znanstvenih knjiga. Jedan od takvih poluzaboravljenih autora je Stipan (Stjepan) Lukić iz Pešte. O njemu ćemo uglavnom uzalud tražiti podatke, kao i o njegovu djelu *Xivot Gospodina Boga i Spasitelja nashega Isukersta. S' boxanstvenom Prilikom Njegovom, za dicu napisan, i u slovinski i liti iliriczki jezik pristampan po Stipanu Lukichu, Visoko – Slavne Kamere Kraljevske Magjarske Koncipisti*, koje je tiskano u Pešti 1823. Ima li se na umu da je riječ o autoru koji je bio iz dijaspore, iz Mađarske (odnosno u to doba Ugarske), te koji je, koliko je poznato, objavio samo jedno djelo, nije neobično što je izostavljen iz različitih pregleda hrvatske književnosti, također iz leksikona i inih sličnih priručnika. Začuduje međutim što se ne spominje u pregledima povijesti hrvatske književnosti i pisane riječi koji se odnose na ugarsko Podunavlje. Tu prije svega mislim na monografije Ante Sekulića. Međutim, razlog tomu moguće je

potražiti u samom naslovu dviju sukcesivnih Sekulićevih monografija: *Hrvatska književnost u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća* (1993.) i *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.* (1994.). Već sami naslovi dviju međusobno povezanih knjiga pokazuju da u tom književnopovijesnom pregledu nedostaje razdoblje od početka 19. stoljeća do preporoda. Uzme li se još pritom u obzir važna činjenica da su preporodna gibanja u ugarskom Podunavlju kasnila četiri desetljeća za onima u Zagrebu, u Sekulićevim pregledima nedostaje više od pola stoljeća književne djelatnosti na tom području koja, premda u tom razdoblju nije bila intenzivna ni posebice zapažena, ipak se odvijala. Budući da su se kasniji autori uglavnom oslanjali na Sekulićeve književnopovijesne preglede u kojima se ne spominje Lukić, taj je autor kod većine ostao zaboravljen. Zato leksikografski članak o njemu ne ćemo naći u *Hrvatskoj književnoj enciklopediji* (sv. 2. Gl – Ma) (2010.), ali ni u *Leksikonu hrvatskoga iseljeništa i manjina* (2020.). Lukić je sa svojim djelom vjerske tematike ostao u sjeni franjevačkih autora iz 18. stoljeća koji su pripadali glasovitomu franjevačkomu budimskom književnomu krugu. Sukladno Sekuliću (1993.) koji u svojoj monografiji ima poglavlja o npr. Lovri Bračuljeviću (oko 1685. – 1737.), Stipanu (Stjepanu) Vilovu (oko 1690. – 1747.), Emeriku Paviću (1716. – 1780.) i dr., ti su autori uvršteni u *Hrvatsku književnu enciklopediju* (sv. 1. A – Gl) (2010.), (sv. 4. S – Ž) (2012.), (sv. 3. Ma – R) (2011.), a Vilov i Pavić i u spomenuti *Leksikon hrvatskoga iseljeništa i manjina*. Budući da je književna djelatnost autora koji su djelovali potkraj 17. i u 18. stoljeću u franjevačkom samostanu u Budimu obilježila razdoblje prosvjetiteljstva među Hrvatima u ugarskom Podunavlju – bilo bi neobično da nije tako. Koliko je bunjevački franjevački književni krug bio važan za sve podunavske Hrvate u nekadašnjem ugarskom Podunavlju pokazuje i njihova uvrštenost u hrestomatiju *Hrvatska pisana riječ u Bačkoj* (2015.). U nju su, među inim, uvrštena i spomenuta tri franjevačka autora koja su rođena i umrla u Budimu. Usto Bračuljević i Vilov uopće nisu živjeli u Bačkoj pa ipak su sva trojica uvrštena u spomenutu hrestomatiju. Budući da Lukić u predgovoru svomu djelu navodi da ga je dovršio u Budimu, može se pretpostaviti da je tu napisao i cijelo svoje djelo, odnosno da je u Budimu živio, a u Pešti samo radio.¹ Ta se pretpostavka čini realnom ima li se na umu da je upravo u Budimu živjela brojna i dobro organizirana hrvatska zajednica kojoj je vjersko i kulturno središte bio samostan koji je pripadao franjevačkoj provinciji Bosne Srebrene, a od 1757. godine novoosnovanoj franjevačkoj provinciji sv. Ivana Kapistranskoga. Međutim, Stipan Lukić nije bio franjevac, a ni svećenik, nego pisar pri ugarskoj kraljevskoj komori u Pešti, a usto je djelovao u književno neeksponiranom pretpreporodnom ili kasnom prosvjetiteljskom razdoblju. Zbog svega toga nije svojim poučnim djelom za djecu izazvao veću pozornost i ostao je gotovo zaboravljen, ali ne potpuno. Zahvaljujući kratkoj bilješci u *Ogledalu književne povijesti jugoslavjanske* Šime Ljubića (1869.: 499.), spominje ga bunjevački Hrvat Matija Evetović u svojoj *Kulturnoj povijesti bunjevačkih i šokačkih Hrvata*. To je

¹ Budim i Pešta spojili su se u jedinstven grad Budimpeštu tek 1873., a to znači pola stoljeća nakon objave Lukićeva djela.

svoje značajno djelo Evetović dovršio početkom 1941., ali nije ga za života uspio objaviti. Djelo je integralno prvi put objavljeno tek 2010. U tom djelu, na temelju Ljubićeva vrlo kratkoga zapisa i Evetović ima o Lukiću vrlo kratku bilješku:

„Perovođa kod ugarske dvorske komore u Budimu. Iza njega ostalo je samo jedno djelo: **Život g. Boga i Spasitelja našega Isukersta**, u slovinski ili ilirički jezik prištampan (Pešta, 1823., u 8 o).“ (Evetović, 2010.: 379.)

Već samim izborom kontaktnoga sinonima *slovinski ili ilirički* Lukić naznačuje da je sljedbenik hrvatske štokavske književnojezične tradicije koja se već od 16. te posebice 17. i 18. stoljeća razvijala od Dalmacije preko Bosne, Hercegovine i Slavonije do ugarskoga Podunavlja i od Like do Bačke.

Važno je pripomenuti da je Ljubić te kasnije Evetović po uzoru na njega naveo inačicu *Stjepan* kao Lukićevo ime, premda je na njegovu djelu kao autor naveden *Stipan*, a ne Stjepan Lukić. Vjerojatno je Ljubić jekavizirao Lukićevo ime, a Evetović, koji po svemu sudeći nije imao u rukama Lukićevo djelo, od Ljubića preuzeo jekaviziranu inačicu. Usto je naslov djela transkribiran na gajicu, a zasigurno je i stari slovopis pridonio smanjenu zanimanju za Lukićevo djelo u vremenu u koje je slijedilo.

O slovopisnim i pravopisnim rješenjima u Lukićevu djelu

Lukićeva su slovopisna rješenja prepoznatljivo pretpreporodna. Razlikuju se od suvremenoga slovopisa u bilježenju slogotvornoga *r* i nepčanih fonema č, ć, đ, š i ž. Sukladno dotadašnjoj tradiciji pri tiskanju hrvatskih djela u tom dijelu ugarskoga Podunavlja Lukić slogotvorno *r* bilježi slijedom *er* (*Isukerst*). Zanimljivo je da u predgovoru svomu djelu muklo *e* uz slogotvorno *r* stavlja u zagrade kao da sumnja treba li ga uopće pisati budući da ga ne izgovara. Tu Lukić piše: *I-a S(e) rpnja 1823*. Taj primjer ujedno pokazuje da je ovaj autor, poput mnogih drugih hrvatskih pisaca u 19. stoljeću od preporoda pa do kraja stoljeća rabio hrvatske nazive mjeseci. Riječ je o piscima iz različitih hrvatskih krajeva, npr. Matija Mažuranić, Šime Starčević, Antun Pasko Kazali, Janko Leskovar, Josip Kozarac, Rikard Jorgovanić itd. (usp. Vulić i Laco 2015: 225).

Također u skladu s tradicijom, za nepčanike č, ć, i š rabi dvoslove *cz*, *ch*, i *sh* (*ilirczki; Lukich; nashega*). Nepčanik đ bilježi dvoslovom *dj* u oblicima s jotiranim osnovama (*dodju, dodjoše, izadju*), a u posuđenicama dvoslovom *gj* (*Magjarska*). Također sukladno dotadašnjoj slovopisnoj tradiciji nepčanik ž bilježi slovom *x* (*xivot; boxanstven*)². To je zapravo tradicionalni hrvatski slavonsko-podunavski latinički pravopis koji obuhvaća i dvoslove za foneme *lj* i *nj* (o tom usp. npr. Katičić, 2015.: 37.). Može se pretpostaviti da je Lukić poznao barem neke od hrvatskih slavonskih jezikoslovnih priručnika iz druge polovice 18. stoljeća. Naime, Lukićev slovopisni inventar velikim se dijelom poklapa sa slovopisnim inventarom kojim su se služili slavonski gramatičari Matija Antun Relković i

² Ostali primjeri iz Lukićeva djela u ovom su članku transkribirani na suvremeni latinički slovopis.

Marijan Lanosović³. Kad je riječ o nepčanicima, Lukić se razlikuje u bilježenju nepčanika č (u Relkovića i Lanosovića je *cs*, a u Lukića *cz*), ali najvažnija se razlika odnosi na slovo *h* koje npr. Relković bilježi (usp. Ham, 2006.: 35.), dok se Lukić u tom pogledu velikim dijelom oslanja na novoštokavski ikavski dijalekt iz dijela ugarskoga Podunavlja u kojem se rodio i živio. Naime, u štokavskim ikavskim govorima ugarskoga Podunavlja izostaje glas *h*, a to se stanje ogleda i u književnojezičnoj tradiciji toga prostora koju uglavnom slijedi i Lukić pa piše *ispitivaše nji* 'ispitivaše njih'; *da iz nji vidite* 'da iz njih vidite'; *okolo nji* 'oko njih'; *stade uz nji* 'uz njih'; *mater vas rani* 'mati vas hrani'; *koja se govorau* 'koja se govorahu'; *za ditešce Isusa kako otac brinuti, njega čuvati, i odraniti* 'odhraniti, tj. othraniti'; *a vi ga odranite pošteno* 'odhranite, tj. othranite'; *koja se govorau* 'govorahu'. Iznimke od toga pravopisnoga uzusa rijetke su i vjerojatno preuzete iz drugih pisanih djela. Pojavljuju se u pojedinim primjerima: *od griha* 'od grijeha'; *niste hotili* 'niste htjeli'. Isto se može reći za bilježenje *h* u biblijskim imenima, npr. *Betlehem*. Ponekad čak, želeći se približiti hebrejskomu izvorniku, piše *Bethlehem*. Umjesto skupa *hv* realizira se i bilježi *f*, npr. *zafaliti* 'zahvaliti'; *faleći Boga; zafali Bogu; svake fale*.

Premda načelno nema fonema *h*, Lukić redovito bilježi dočetno *h* kao oznaku genitiva množine svih rodova u imeničkoj i u pridjevnoj sklonidbi, npr. *malo ljudih; Izbavitelj sviju ljudih; tri miseca danah; osam danah; teške promine vrime nah; sviju imenah; posli 4000 godinah; sa sviju stranah; Jaslicah; od tolikih ljudih; drugih ljudih; mloštvo vojnikah nebeskih; priko toliko Gospodskih Žudinskih divojakah*.

Po uzoru na književnojezičnu tradiciju iz prošloga 18. stoljeća na prostoru na kojem je živio i djelovao, Lukić piše štokavskim ikavskim književnim jezikom (*misec; vrime; ditešce; divojka; promina; virovati*). U tom je pogledu bliži Relkoviću nego Lanosoviću. Ipak, kad je riječ o samom odrazu jata važno je naglasiti da je Lukić za takav izbor imao snažno uporište u mjesnim govorima Hrvata u tom dijelu ugarskoga Podunavlja.

Lukićev je pravopis morfonološki, ali s više morfoloških rješenja nego suvremeni hrvatski pravopis. Tako npr. poput suvremenih pravopisnih rješenja provodi u pismu jednačenje zvučnoga *z* ispred bezzvučnoga fonema (*u istoku; od istoka; ispitivaše; ispita; ispitivali*), ali ga izostavlja kod zvučnoga *d* ispred bezzvučnoga fonema (*Odkupitelj; pridkazival*).

Izostanak bilježenja međusamoglasničkoga *j* pokazuje Lukićevo oslanjanje na pravopisni uzus ikavskoga književnoga jezika uobičajenoga u ugarskom Podunavlju, npr. u padežnim oblicima *povratili se jesu u Galileu* 'u Galileju'; *koi* 'koji'; *Mesia* 'Mesija'; u imperfektu *a ditešce rastiaše* 'rastijaše'. O izostanku bilježenja međusamoglasničkoga *j* riječ je i u primjeru *pod jednom striom* 'pod jednom strehom, pod jednim krovom'. Tu se naime izgovara *j* zbog izbjegavanja zijeva nakon izostanka artikulacije glasa *h* (tj. *strijom* umjesto *strihom*), ali budući da ne piše međusamoglasničko *j*, Lukić bilježi *striom*.

³ Svi primjeri iz gramatika Matije Antuna Relkovića i Marijana Lanosovića u ovom su radu preuzeti iz monografije *Povijest hrvatskih gramatika* Sande Ham.

O jezičnim rješenjima u Lukićevu djelu

Lukić piše ikavskim književnim jezikom, npr. *u koje se vrime zvizda pojavila; zvizdu; Odkupitelj svita; od kolina; da niko osobito ditešce imaju* 'da neko osobito djetesce imaju'; *dica; srića; bižati; gdi je*. Glagol koji Lukić piše *umerti* razvio se iz ikavizma *umriti* nakon izostanka izgovora zanaglasnoga samoglasnika *i* (što je karakteristično za štokavske ikavske govore toga dijela ugarskoga Podunavlja). Tako je nastalo *umrti* sa sekundarnim slogotvornim *r*, a budući da Lukić slogotvorno *r* bilježi slijedom *er*, glagol *umrti* piše *umerti*.

Kao i u današnjem književnom jeziku provedena je u Lukićevu djelu vokalizacija u oblicima muškoga roda jednine glagolskoga pridjeva radnoga, npr. *došao; morao; znao; želio*.⁴ Vrlo su zanimljiva Lukićeva rješenja prefigiranih oblika izvedenih od staroga glagola *iti*. U infinitivu i imperativu ta su rješenja kao u arhaičnoj štokavštini, tj. bez provedenoga premetanja i novoštokavskoga jotiranja, npr. *dojti* 'doći'; *iznajti* 'iznaći'; *projti* 'proći'; *pojdimi* 'pođimo'. Međutim, u prezentskim i aoristnim oblicima provedeno je premetanje i jotiranje kao u novoštokavštini i u suvremenom književnom jeziku, npr. *dođu; ne izadu; dođoše*. Rijetke su u Lukića kombinacije obaju rješenja, npr. *gdi će ditešce najći* 'gdje će djetesce naći'; *kada ga najđete* 'kada ga nađete'.

Razjednačivanje susjednih nosnih glasova u slijedu *mn* Lukić je mogao preuzeti iz svoga mjesnoga govora, npr. *mloge poslove* 'mnoge poslove'. Isto se može reći za razjednačivanje nosnih glasova na udaljenost, npr. *zlamenje* 'znamenje', ali valja imati na umu da realizacija *zlamenje* pripada i hrvatskomu štokavskom književnomu jeziku, uključujući i franjevačke pisce provincije Bosne Srebrene u 17. i 18. stoljeću, slijedom i pisce provincije sv. Ivana Kapistranskoga.

Lukićevi su padežni oblici svojevrsna mješavina starijih i novijih oblika. U množinskim oblicima jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda (a-sklonidbe) kombinira starije kraće i novije duže oblike sukladne suvremenomu književnomu jeziku, npr. *posla Bog pobožne i svete muže* (prema N jd. *muž*. ovdje u značenju 'muškarac'); *mloge poslove* 'mnoge poslove'. Supostojanje dugih i kratkih oblika nerijetko se susreće u hrvatskim književnim djelima sve do sredine 20. stoljeća, a nakon toga rjeđe (usp. Vulić i Laco, 2018.: 210.).⁵ U G mn. imenica nastavci su novoštokavski, ali, kako je već navedeno, s muklim *h* kao oznakom za genitivnu množinu, npr. *mloštvo vojnikah; priko toliko Gospodskih Žudinskih divojakah; sviju imenah*. Oblici D mn. a-sklonidbe imenica sukladni su hrvatskoj književnojezičnoj tradiciji prošlih stoljeća, a ujedno sukladni i oblicima kasnije zagrebačke filološke škole, npr. s nastavkom *-em* poslije palatalne osnove: *roditeljem (Priporučujem vam dakle knjižicu ovu, štijte ju i sebi i roditeljem vašim*

⁴ U hrvatskom štokavskom književnom jeziku taj se tip vokalizacije postupno susreće već od 16. stoljeća (usp. Vulić, 2011.: 135.).

⁵ Već od 16. stoljeća u štokavski su hrvatski književni jezik (uključujući i djela vjerskih pisaca) počeli prodirati novoštokavski dugi množinski oblici imenica muškoga roda i postupno potiskivati kratke (usp. Vulić, 2011.: 121.), a još tijekom cijeloga 19. stoljeća u hrvatskoj se književnosti susreću oba oblika (usp. Vulić i Laco, 2015: 201.).

’čitajte ju sebi i roditeljima vašim’). Od 17. stoljeća u hrvatskom je štokavskom književnom jeziku čest dativni oblik *ljudma* imenice *ljudi*, a u Lukića npr. *pridkazivali ljudma; mir ljudma; da ljudma sriću čestitaju*. Novoštokavske pak oblike na *-ama* Lukić ima u D mn. imenica e-sklonidbe, npr. *kaže svima Žudiam* (prema N jd. *Žudia*, G jd. *Žudie* ’Židov, G jd. *Židova*). Međutim, u L mn. i I mn. oblici su stari, npr. L mn. *u jasl* ’u jaslama’ sa starim nastavkom *-a*, I mn. *ženami* ’ženama’ sa starim nastavkom *-ami*. Iste je oblike i nastavke izdvojila Sanda Ham (2006.: 36) u Relkovića i Lanosovića pa se i po tome može zaključiti da je Lukić poznao barem jednu od tih gramatika i njom se djelomice služio. Bitna je razlika u odnosu na obojicu slavonskih gramatičara što se Lukić u određenoj mjeri oslanjao na mjesni govor svoga kraja. Tako npr. za razliku od Relkovića koji izostavlja lokativ i Lanosovića u kojega lokativni množinski oblici imaju dočetno *h*, Lukić ima lokativne množinske oblike bez *h* jer se u njegovu štokavskom ikavskom govoru *h* u tom obliku ne izgovara.

Utjecajem mjesnoga govora (premda ne isključivo) može se smatrati izjednačivanje nominativnoga oblika s akuzativnim u imenica ženskoga roda *mati* i *kći*. Naime, Lukić redovito u nominativu rabi oblike *mater* i *kćer*, npr. *da bude Mater Sina svemogućega Boga; Maria Mater Spasitelja našeg; mater vas doji; kćer Fanuelova*. Nenaglašeni akuzativni oblik osobne zamjenice *ona* u Lukića je *ju*, npr. *pozdravi ju i kaže joj*. Tako je bilo uobičajeno u hrvatskoj štokavskoj književnosti od 16. stoljeća pa nadalje, npr. u dubrovačkih autora (usp. Vulić, 2011.: 150. i 2013.: 128.), ali i nakon preporoda pa i u doba zagrebačke filološke škole (usp. Ham, 1998., 2006.). U prvoj polovici 20. stoljeća rjeđe se rabi u svim položajima jer su *ju* lektori usklađivali s Mareticevom normom, tj. omogućivali uporabu isključivo u susjedstvu oblika *je* glagola *biti* ili nekoga drugoga slijeda *je*. Osobne zamjenice *mi* i *vi* u dativu imaju oblike *nami* i *vami*, npr. *Gospodin ukaza nami; porodio se jest vami danas Spasitelj*.

U pridjevno-zamjeničkoj sklonidbi u D jd. Lukić ima nastavak *-omu / -emu*, npr. *mužu, komu ime biše Jozip*. Sukladne oblike Ham (2006.: 36., 42.) navodi u Relkovića i Lanosovića, a jedno ili više izdanja Lanosovićeve gramatike Lukić je također mogao imati, kao i Relkovićeve. U hrvatskih se pisaca ti oblici nerijetko susreću do 30-ih godina 20. stoljeća (usp. Vulić i Laco, 2018.: 214.).

Lukić preferira zamjenicu *koji, koja, koje*, a ne *ki, ka, ko*, kako bi se moglo pretpostaviti iz navedenoga primjera dativnoga oblika *komu*. U tom je obliku najvjerojatnije riječ o skraćivanju za jedan slog jer u nominativu i akuzativu redovito ima oblike zamjenice *koji, koja, koje*, npr. *koja je bila sirota; koja se govorau* ’koja se govorahu’; *u koje se vrime zvizda pojavila*. U hrvatskih je štokavskih pisaca već od 17. stoljeća u proznim tekstovima prevladala uporaba inačice *koji, koja, koje* (usp. Vulić, 2013.: 131.) pa je tako i u Lukićevu 19. stoljeću, a tako je i u današnjem književnom jeziku.

Množinski oblik *svi* pridjevnice zamjenice *sav* u Lukića u genitivu redovito ima oblik *sviju*, npr. *Izbavitelj sviju ljudih; sviju imenah*. Današnji hrvatski književni jezik također dopušta taj genitivni oblik (usporedno s oblikom *svih*).

Komparativni nastavak *-ji* nakon *š* i *r* opet se može usporediti s Relkovićevim rješenjima, npr. u Lukića *oni vam neće više virovati; roditelje, meštre, starje⁶, i iskrnje vaše varati*.

U hrvatskoj književnojezičnoj tradiciji nalazimo imenicu *varoš* u muškom i u ženskom rodu⁷. U štokavskom književnom jeziku češća je u ženskom rodu i-sklonidbe, a inače u muškom rodu a-sklonidbe (usp. Vulić, 2012.: 17.). Lukić pak rabi imenicu *varoš* u muškom rodu, npr. *Betlehem je mali varoš*, ali umanjenica te imenice mu je gramatički ženskoga roda *varošica*, npr. *u onu varošicu⁸*.

Također sukladno hrvatskoj književnojezičnoj tradiciji imenice muškoga roda koje označuju vršitelja radnje, a koje u okviru vjerskoga nazivlja pripadaju iznimno važnoj značenjskoj skupini duhovne nadgradnje, izvode se sufiksom *-telj*, npr. *Odkupitelj, Spasitelj; Izbavitelj*, naravno, i *roditelj*.

Lukićevo datiranje *1-a S(e)rpnja 1823*. pokazuje da je ovaj autor, kako je već spomenuto, poput mnogih drugih hrvatskih pisaca u 19. stoljeću rabio hrvatske nazive mjeseci. Naravno, Lukić nije mogao znati kako će se pisati nakon njega, ali se mogao osloniti na svoj mjesni govor u kojem su se, kao i u bunjevačkohrvatskim govorima u to doba rabili hrvatski nazivi mjeseci. Upravo tim prožimanjem dotadašnje pisane tradicije ugarskoga Podunavlja i Slavonije te svoga mjesnoga govora Lukić je rabio i dio jezičnih rješenja koja su utkana u kasniji hrvatski književni jezik.

Zaključak

Lukićev slovoпись, kao i pojedina jezična rješenja u njegovu djelu pokazuju da se najvjerojatnije oslanjao na Relkovićevu i Lanosovićevu gramatiku. Budući da je Lanosović bio franjevac provincije sv. Ivana Kapistranskoga, njegova se gramatika mogla naći u glasovitoj knjižnici franjevačkoga samostana te provincije u Budimu, a najvjerojatnije i Relkovićeva. Istodobno se Lukić oslanjao i na književnojezičnu tradiciju ugarskoga Podunavlja te na štokavski ikavski govor onodobne hrvatske zajednice u Budimu, posebice u fonološkim rješenjima. Unatoč toj kombinaciji jezičnih rješenja iz mjesnih govora i iz pisane baštine, jezik Lukićeva djela dobro pokazuje značajke vremena u kojem je to djelo nastalo. Pokazuje da pisani jezik ugarskoga Podunavlja u kasnom pretpreporodnom razdoblju karakterizira mješavina novoštokavskih obilježja i obilježja arhaične štokavštine i na fonološkoj i na morfološkoj razini, s pojedinim primjerima kombinacije obaju obilježja unutar iste riječi. Upravo konkretna Lukićeva jezična rješenja u mnogim značajkama pokazuju ukorijenjenost njegova jezika u hrvatsku štokavsku književnojezičnu tradiciju i njezine mijene od 16. stoljeća do suvremenoga književnoga jezika.

⁶ U navedenom je primjeru komparativni oblik poimeničen.

⁷ Doduše, ne uvijek u potpuno istom značenju.

⁸ Također se odnosi na Betlehem.

LITERATURA

- Evetović, Matija (2010)
Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata, Subotica, NIU Hrvatska riječ.
- Ham, Sanda (1998)
Jezik zagrebačke filološke škole, Osijek, Ogranak matice hrvatske Osijek.
- Ham, Sanda (2006)
Povijest hrvatskih gramatika, Zagreb, Nakladni zavod Globus.
- Katičić, Radoslav (2015)
Hrvatski jezik od narodnoga preporoda do kraja 19. stoljeća, Povijest hrvatskoga jezika, 4. knjiga: 19 stoljeće, Zagreb, Croatica, 35.–75.
- Ljubić, Šime (1869)
Ogledalo književne povijesti jugoslavjanske, II., Rijeka.
- Sekulić, Ante (1993)
Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. stoljeća, Zagreb, Sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu.
- Sekulić, Ante (1994)
Hrvatska prepородna književnost u ugarskom Podunavlju, Zagreb, Sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu.
- Šakić, Vlado – Dobrovšak, Ljiljana (ur.) (2020)
Leksikon hrvatskoga iseljništva i manjina, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Šarčević, Petar – Zelić, Naco (2015)
Hrvatska pisana riječ u Bačkoj (Hrestomatija), Zagreb – Budimpešta – Subotica, Nova Stvarnost – Croatica – NIU Hrvatska riječ.
- Visković, Velimir (ur.) (2010–2012)
Hrvatska književna enciklopedija (I. – IV.), Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Vulić, Sanja (2011)
Štokavski hrvatski književni jezik, Povijest hrvatskoga jezika, 2. knjiga: 16. stoljeće, Zagreb, Croatica, 125.–187.
- Vulić, Sanja (2012)
O imenici varoš u čakavštini, štokavštini i kajkavštini, Čakavska rič, god. 40., br. 1.-2., 13.–19.
- Vulić, Sanja (2013)
Štokavski hrvatski književni jezik u 17. stoljeću, Povijest hrvatskoga jezika, 3. knjiga: 17. i 18. stoljeće, Zagreb, Croatica, 95.–161.
- Vulić, Sanja – Laco, Gordana (2015)
Jezik hrvatskih književnih djela u 19. stoljeću, Povijest hrvatskoga jezika, 4. knjiga: 19. stoljeće, Zagreb, Croatica, 179.–243.
- Vulić, Sanja – Laco, Gordana (2018)
Jezik hrvatskih književnih djela u 20. stoljeću, Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće – Prvi dio, Zagreb, Croatica, str. 191.–243.